

**INGLIZ TILINI O'RGANISHDA O'QUVCHILARNING NUTQIY
QO'RQUVI (SPEAKING ANXIETY) VA UNI KAMAYTIRISH
METODIKASI**

Yusupova Shahnoza Abduxafizovna

Samarqand davlat chet tillar instituti dotsenti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz tilini o'rganayotgan talabalar orasida keng tarqalgan nutqiy qo'rquv (speaking anxiety) muammosi, uning psixologik va pedagogik sabablari hamda uni kamaytirishga qaratilgan metodik yondashuvlar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi o'quvchilarda nutqiy qo'rquv darajasini aniqlash va uni kamaytirishga xizmat qiluvchi samarali metodlarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot jarayonida so'rovnoma, kuzatuv va tajriba-sinov usullari qo'llanilib, talabalar nutqiy faoliyati real ta'lim jarayonida o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda eng ko'p uchraydigan muammo bu xatodan qo'rqish, auditoriya oldida ishonchsizlik va grammatik mukammallikka ortiqcha e'tibor berishdir. Interaktiv metodlar, kichik guruhlarda ishlash va qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhiti nutqiy qo'rquvni sezilarli darajada kamaytirishi aniqlangan.

Kalit So'zlar: nutqiy qo'rquv, ingliz tili, kommunikativ kompetensiya, psixolingvistika.

Nutqiy qo'rquv zamonaviy til o'qitish jarayonida eng muhim psixologik-pedagogik to'siqlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Bu hodisa o'quvchilarning ingliz tilida og'zaki nutqni amalga oshirish jarayonida o'z fikrini erkin ifoda eta olmasligiga, nutqiy faolligining pasayishiga hamda kommunikativ kompetensiyaning sust rivojlanishiga olib keladi. Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab talabalar ingliz tilida gapirish jarayonida grammatik xatoga yo'l qo'yishdan qo'rqadilar, bu esa ularning nutqiy jarayonda faol ishtirok etishiga to'sqinlik qiladi. Ushbu holat faqat lingvistik bilimlar darajasi bilan emas, balki chuqur psixologik omillar, jumladan o'ziga ishonchsizlik, jamoa oldida gapirishdan uyalish, o'qituvchi yoki tengdoshlar tomonidan baholanishdan qo'rqish hamda mukammal nutq ishlab chiqishga ortiqcha intilish bilan ham bevosita bog'liqdir.

Tadqiqot jarayonida ushbu muammoni empirik jihatdan o'rganish maqsadida 60 nafar talaba ishtirokida maxsus so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnoma natijalari tahlili shuni ko'rsatdiki, respondentlarning katta qismi ingliz tilida gapirish jarayonida psixologik bosim sezishini, ayniqsa auditoriya oldida xatodan qo'rqish va fikrni to'liq ifoda eta olmaslikdan xavotirlanishini bildirgan. Ushbu natijalar asosida talabalar ikki guruhga — tajriba va nazorat guruhlariga ajratildi va 6 hafta davomida tajriba-sinov jarayoni tashkil etildi.

Tajriba guruhida o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirish va psixologik

O'ZBEKISTON: ZAMONAVIY ILM-FAN VA TADQIQOT MASALALARI

to'siqlarni kamaytirish maqsadida maxsus interaktiv va qo'llab-quvvatlovchi metodlar joriy etildi. Jumladan, kichik guruhlarda muloqot qilish, rolli o'yinlar asosida vaziyatli dialoglar tashkil etish, erkin nutq mashqlarini bosqichma-bosqich murakkablashtirib borish hamda o'quvchilarni asta-sekin ommaviy nutqqa jalb etish kabi metodik yondashuvlar qo'llanildi. Bu jarayonda o'qituvchi nazorat qiluvchi emas, balki yo'naltiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi rolni bajardi. Nazorat guruhida esa an'anaviy, ya'ni o'qituvchi markazli dars uslubi saqlanib qoldi va nutqiy mashqlar odatiy tartibda olib borildi.

Tajriba davomida talabalar nutq faolligi, ishtirok darajasi, psixologik qulaylik hissi va kommunikativ faolligi muntazam ravishda kuzatildi hamda qayd etildi. Kuzatuv natijalari shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhidagi talabalar asta-sekinlik bilan erkinroq gapira boshlagan, o'z fikrini ifodalashda ishonch ortgan, xatodan qo'rqish darajasi sezilarli kamaygan va umumiy kommunikativ faollik darajasi oshgan. Shu bilan birga, ular dars jarayonida tashabbus ko'rsatish, savollarga javob berish va dialoglarda faol ishtirok etish bo'yicha ham ijobiy o'zgarishlarga erishgan.

Tadqiqot natijalari shuni aniq ko'rsatadiki, nutqiy qo'rquv ingliz tilini o'rganish jarayonida eng muhim psixologik to'siqlardan biri bo'lib, u o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga bevosita salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu muammo nafaqat til bilimlari yetishmasligi, balki o'quvchilarning psixologik holati, o'ziga ishonchi va ta'lim muhitiga bo'lgan munosabati bilan ham chambarchas bog'liqdir.

Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni tasdiqladiki, interaktiv o'qitish metodlari, kichik guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar va bosqichma-bosqich og'zaki mashqlar tizimi o'quvchilarda nutqiy qo'rquvni sezilarli darajada kamaytiradi. Bunday yondashuvlar o'quvchilarga psixologik qulaylik yaratib, ularning erkin fikrlash va o'z fikrini og'zaki ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Shu bilan birga, ta'lim jarayonida o'qituvchining roli ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, u faqat bilim beruvchi emas, balki o'quvchini rag'batlantiruvchi, qo'llab-quvvatlovchi va psixologik jihatdan yo'naltiruvchi shaxs sifatida faoliyat yuritishi lozim. Natijalar asosida aytish mumkinki, til o'qitish jarayonida psixologik yondashuvlar va metodik texnologiyalarni integratsiya qilish o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini samarali rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar nutqiy qo'rquvni kamaytirishda raqamli texnologiyalar, gamifikatsiya va individual yondashuvlarni ham qo'shib o'rganishga qaratilishi maqsadga muvofiq bo'ladi.

ADABIYOTLAR

1. Brown, H. D. (2001). Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy. Pearson Education.
2. Dörnyei, Z. (2005). The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition. Lawrence Erlbaum Associates.
3. Gardner, R. C., & Lambert, W. E. (1972). Attitudes and motivation in second-language learning. Newbury House.
4. Horwitz, E. K., Horwitz, M. B., & Cope, J. (1986). Foreign language classroom anxiety. *The Modern Language Journal*, 70(2), 125–132.
5. Krashen, S. D. (1982). Principles and practice in second language acquisition. Pergamon Press.
6. MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1994). The subtle effects of language anxiety on cognitive processing in the second language. *Language Learning*, 44(2), 283–305.
7. McCroskey, J. C. (1997). An introduction to communication in the classroom. Allyn & Bacon.
8. Oxford, R. L. (1990). Language learning strategies: What every teacher should know. Newbury House.
9. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and methods in language teaching. Cambridge University Press.

